

6. Всеукраїнська онлайн-школа. Партнерський проект Дія Цифрова Освіта - Національна онлайн-платформа для розвитку цифрової грамотності. URL: <https://osvita.diia.gov.ua/partner-projects/vseukrainska-onlajn-skola>
7. Centre for Democracy and Rule of Law. Official web site. URL: <https://cedem.org.ua>
8. The European Center for Not-for-Profit Law Stichting (ECNL). Official web site. URL: <https://ecnl.org>

Марценко Наталія Степанівна

*к.ю.н., доцент кафедри міжнародного права та міграційної політики
юридичного факультету*

Західноукраїнського національного університету

Злепко Юрій Іванович

*здобувач вищої освіти юридичного факультету
Західноукраїнського національного університету*

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗШИРЕННЯ КОЛА СУБ'ЄКТІВ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У ПРАВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА УКРАЇНИ

Розвиток суспільства та технологій за останні десятиліття зазнав істотного прискорення та вплинув на різноманітні сфери життя суспільства та держави (зокрема, на створення музичних, літературних, художніх творів, фільмів, ігор, написання журналістських статей та книг, створення музики та зображення тощо). Збільшення кількості випадків, коли окремі об'єкти створюються чи генеруються Штучним Інтелектом (далі - ШІ), спонукають до дискусій та наукових пошуків вирішення питання про те, який режим правової охорони має бути поширено на такі об'єкти. Разом з тим, діяльність спрямована на створення об'єктів інтелектуальної власності, притягує до себе дедалі більше уваги та попиту, тому чітке юридичне визначення суб'єктів та об'єктів права інтелектуальної власності є вкрай необхідним.

Крім того, в даний час відбувається рекодифікація цивільного законодавства та оновлення змісту норм Цивільного кодексу України, однією із цілей яких є також наближення законодавства України до законодавства Європейського Союзу. Тому надзвичайно важливим є з'ясування можливості охорони прав на такі об'єкти в рамках наявних правових інститутів або через введення спеціального режиму охорони з огляду на розуміння їх місця у системі права.

Перш за все слід відмітити, що інтелектуальна власність є збірним поняттям, що означає сукупність виняткових прав на результати творчої діяльності і засоби індивідуалізації. Охоплює права, що відносяться до літературних, художніх і наукових творів, виконавської діяльності артистів, звукозапису, радіо - і телепередач, винаходів, промислових зразків, товарних знаків, фірмових найменувань і т.п. [1]. Загалом, інтелектуальна власність є категорією власності, яка включає нематеріальні творіння людського інтелекту.

Основна мета права інтелектуальної власності, полягає у заохочуванні до створення широкого спектру інтелектуальних товарів. Щоб досягти цього, закон надає фізичним особам та підприємствам право власності на об'єкти, що були ними створені. Це дає економічний стимул для їх розвитку та дозволяє захиститися від копіювання або «крадіжки» ідей [2, ст.17]. Особливу увагу привертають повідомлення про те, як чергова картина, згенерована ШІ або нейронною мережею продається на різноманітних мистецьких аукціонах за велику вартість [3]. Або як старі кінофільми, осучаснюються за допомогою нейронної мережі. Або як ШІ буквально за лічені хвилини може створити веб-сайт, виключно відповідно до ваших запитів та інтересів. Проблеми, які виникають у праві щодо місця даних технологій, зумовлюють значний інтерес науковців, який, крім того, підсилюється неоднозначною практикою правозастосування.

У цьому контексті виникає питання: чи може ШІ бути суб'єктом права інтелектуальної власності на твір, який ним створений? Перш за все слід

зазначити, що ШІ дозволяє комп'ютерам вчитися на власному досвіді, адаптуватися до нових вхідних даних і виконувати завдання, подібні до людських. Більшість прикладів ШІ, про які ми чуємо сьогодні - від комп'ютерів, що грають у шахи, до самокерованих автомобілів - значною мірою покладаються на глибоке навчання і обробку природної мови. Використовуючи ці технології, комп'ютер можна навчити виконувати конкретні завдання, обробляючи великі обсяги даних, розпізнаючи закономірності в даних.

Штучний інтелект зазнав безпрецедентного розвитку в останні роки і, швидше за все, буде відігравати визначальну роль у майбутньому нашого суспільства. Правові наслідки, породжені технологічною еволюцією у сфері ШІ, є надзвичайно різноманітними і мають важливий вплив як з точки зору прав інтелектуальної власності, персональних даних, так і з точки зору етики та безпеки, що має особливе значення, коли ШІ використовується у критично важливих галузях.

Незважаючи на те, що питання прав інтелектуальної власності, пов'язаних із ШІ, обговорюється вже певний час, ні ЄС, ні держави-члени на національному рівні не прийняли достатньо чіткого законодавства, яке б регулювало питання ШІ та прав інтелектуальної власності. Хоча у квітні 2021 року Європейська Комісія оприлюднила проєкт закону ЄС про ШІ, цей акт все ще далекий від прийняття, і, крім того, проєкт закону про ШІ жодним чином не торкається питання прав інтелектуальної власності [4]. Це в свою чергу створює дві вагомні проблеми: Як творцеві взагалі можливо захистити свій винахід, який підпадає під визначення ШІ? Відповідь частково є: в більшості юрисдикцій ЄС програмне забезпечення захищене авторським правом, яке належить або автору (програмісту), або в окремих випадках роботодавцю. Однак, в такому випадку основний виклик виникає, коли мова йде про захист алгоритмів, які, як правило, є життєво важливою частиною системи ШІ [5].

На даний момент, ми все ще не знаємо, як саме має працювати або може працювати авторське право для творів, створених системами ШІ. Виникає

питання, чи є захист, передбачений авторським правом, відповідним механізмом в даному випадку. Є ті, хто стверджує, що це не найкраща думка, оскільки система авторського права призначена для захисту людей-творців, включаючи ряд моральних авторських прав (наприклад, право на оприлюднення твору або право на відкликання), які тісно пов'язані з особистістю автора.

З точки зору ситуації, що склалася, при визначенні того, чи може твір системи ШІ охоронятися відповідно до чинної законодавчої бази ЄС, слід розрізняти, залежно від ступеня участі людини-творця, твори, створені ШІ (твори, які створені автономно системами ШІ), та твори, створені за допомогою ШІ (твори, створені автором-людиною за допомогою системи ШІ). У випадку творів, створених за допомогою ШІ, в Європейському Союзі переважає тлумачення, що ці категорії творів не можуть користуватися охороною, оскільки авторське право в принципі може охороняти лише твори, які мають творця-людину. Суд Європейського Союзу навіть зазначив, що авторське право поширюється лише на оригінальні твори і що оригінальність повинна відображати власне інтелектуальне творіння автора, тому ця умова була витлумачена як необхідність існування людини-творця. Такою є ситуація в більшості юрисдикцій ЄС, де закон визнає авторство лише за людиною-творцем [6].

З іншого боку, є деякі юрисдикції, такі як Ірландія, Великобританія та Нова Зеландія, які визнають авторство за особою, яка створила програмне забезпечення, здатне генерувати це творіння. Однак, наскільки відомо, наразі не існує юрисдикції, яка б визнавала авторство системи ШІ на рівні закону, хоча непоодинокі випадки визнання ШІ автором на практиці уже мають місце. Така практика є абсолютно новою для України, тому потребує ґрунтовних доктринальних досліджень як міжнародного права, так і практики його застосування. Так на думку Ю. М. Капіці, оскільки в Україні інформацію віднесено до об'єктів цивільних прав, об'єкти, що створюються за допомогою ШІ, можуть розглядатися, як інформація. Тому, з врахуванням тенденцій

розвитку систем ІІІ у чинному законодавстві може бути визначено підстави набуття майнових прав на інформацію, що створюється ІІІ, обсяг таких прав та термін дії тощо [7].

Досить схожа ситуація склалася і щодо винаходів, створених системами ІІІ, де Європейське патентне відомство, виходячи з буквального тлумачення Європейської патентної конвенції, визнає правоздатність винахідника виключно за фізичними особами [8]. Однак, оскільки ІІІ стає дедалі більш автономним та впливає на класичне розуміння цивільних правовідносин, можуть бути необхідні зміни до цивільного законодавства в частині розуміння кола суб'єктів та об'єктів цивільних прав [9].

Видається, розробники або власники повинні приділяти особливу увагу захисту своїх алгоритмів, щоб запобігти їх незаконному використанню, в той час як щодо захисту творів систем ІІІ, незалежно від того, чи йде мова про літературні та художні твори або про винаходи, вкрай бажаною була б законодавча база, яка б забезпечувала послідовний захист на рівні ЄС. Найімовірніше, рішенням, що з'являється, буде впровадження окремої системи охорони творів, створених системами ІІІ, системи, в якій правовласником може бути як творець системи ІІІ, так і її користувач, в залежності від певних критеріїв.

Слід також зазначити, що такий висновок зроблений на основі дійсних даних розвитку ІІІ на сьогоднішній день. У працях Макса Тегмарка, професора Массачусетського технологічного інституту, наведено інклюзивний план розвитку ІІІ, відповідно до якого, ІІІ буде також очікувати етапна еволюція від звичайного машинного навчання до ІІІ надлюдського рівня [10]. Тому, в близькому майбутньому питання чи зможе розвинутий ІІІ бути правомірним власником об'єктів інтелектуальної власності, що були створені ним самим, без жодної участі людини-творця, постане ще радикальніше. Однак, на сьогодні питання про розширення кола суб'єктів права інтелектуальної власності у Європейському Союзі та в Україні є недостатньо теоретично обґрунтованим та передчасним.

Джерела:

1. Hahn, Robert W., Intellectual Property Rights in Frontier Industries: Software and Biotechnology, AEI Press, March 2005.
2. Гольдштейн, Пол; Різ, Р. Ентоні (2008). Авторське право, патенти, торгові марки та відповідні державні доктрини: справи та матеріали з права інтелектуальної власності (6-е видання).
3. Стаття Bit.ua про художника Botto. URL: <http://surl.li/dnused>
4. Coordinated Plan on Artificial Intelligence 2021 Review. URL : <http://surl.li/dnused>
5. Directive 2009/24/EC — the legal protection of computer programs.
6. Case C-683/17. URL: <http://surl.li/dnuub>
7. Капіца Ю.М., (2021). Тексти, музика, зображення, що створюються Штучним інтелектом: до визначення моделі правової охорони. Інформація і право. № 1 (36) / 2021. [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2021.1\(36\).238181](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2021.1(36).238181)
8. Article 60 (1) Right to a European patent
9. Martsenko, N. (2021). Influence of artificial intelligence on the legal system. *Studia Prawnoustrojowe*, (54). <https://doi.org/10.31648/sp.7101>
10. Життя 3.0: Бути людиною в епоху штучного інтелекту

Дяченко Наталія Павлівна

кандидат наук з державного управління, доцент кафедри

кібербезпеки, АТ та економіки

Київського університету інтелектуальної власності та права

Національного університету «Одеська юридична академія»

**ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ДОСТУП ДО
ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Відстоювання територіальної цілісності та захист інтересів національної безпеки є базовими функціями держави. Наразі перед органами публічної влади в Україні постали завдання формування безпечних умов